

existential optimism of the idea of flight is expressed in its overall positive perception in the ordinary consciousness, artistic, creative and scientific reflection, based on the progressive aspects of the scientific and technological revolution. Over time, the idea of flight received more and more optimistic content and existential fullness, which suggested the possibility of overcoming and removing the many contradictions of man and nature, man and society, in particular, the problem of the finite existence of an individual and his enormous spiritual and physical potential, especially in the light of modern discoveries in the field of experimental physiology and cell biophysics.

Discussion. The practical realization of the idea of flight generates pessimistic fears for the consequences of security and further opportunities in both technical and broader - sociocultural, religious and philosophical dimensions, which, however, will not save its existential optimism. **Conclusion.** The solution of technical and ideological-philosophical contradictions associated with the idea of flight lies in the plane of a deep understanding of the dialectics of complex processes of culture and civilization in the space age. An important role in this process will belong to the moral and ethical perfection of the person, which must be understood in a comprehensive manner, together with a positive rational experience of cognition of the surrounding reality and the harmonization of scientific knowledge in general.

Keywords: idea of flying, existential optimism, scientific and technological progress, spiritual development, man.

УДК165.161(045)

О. П. Скиба

ФІЛОСОФІЯ КОСМІЗМУ: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті розглянуто підвалини формування унікального напрямку філософської думки – космізму, що виник на межі ХІХ – ХХ ст. і продовжив стрімко розвиватися у ХХІ ст. Проаналізовано проблему відношення системи «людина–природа», а також соціально-філософські та культурно-історичні передумови формування сучасних концепцій космізму. У контексті актуального значення філософії космізму розглянуто виникнення нових наук, таких як екологічна етика, етика відповідальності та ін., що свідчить про пошук нових методологічних підходів до спроб поєднання сучасного наукового знання з багатим морально-етичним досвідом людства.

Ключові слова: космізм, філософія космізму, ноосфера, етика відповідальності, Всесвіт.

Вступ

Людство завжди виступало одним із вирішальних чинників перетворення і функціонування біосфери. В першу чергу, саме розвиток науки і техніки завжди впливав на людське суспільство і природу, сприяючи радикальним змінам людського спілкування та змінам у системі відношення «людина – природа». Те, що такі зміни необхідні, стало очевидним ще на початку ХХІ ст., коли внаслідок безвідповідальної діяльності людей та зростання негативного антропогенного впливу на природу накопичувалося дедалі більше проблем, які загрожують існуванню людства. Стає очевидним, що подальший розвиток цивілізації неможливий без пошуку дієвих засобів вирішення проблем, що отримують статус глобальних. Особливе місце серед цих проблем займає екологічна проблема, для вирішення якої (як вважають окремі вчені) недостатньо усвідомлення істинних причин кризи, а необхідна зміна життєвих орієнтацій, зміна ціннісних пріоритетів і поширення моральних норм на природу. Іншими словами, заборона «не вбий» повинна поширюватися не лише на систему взаємовідносин «людина–людина», а й на систему «людина–природа». У цих умовах необхідність пошуку таких нових морально-етичних орієнтацій, у яких саме життя і його збереження виступатиме головною цінністю, не лише не втратила своєї актуальності, але й набула нового значення.

Вирішити проблему взаємовідношення «людина–природа» на основі морально-етичних принципів намагається Г. Йонас. На його думку, «сформована безпрецедентна ситуація вимагає перегляду традиційних етичних категорій, нової етики, нового масштабу відповідальності» (Йонас, 2001). Думку про

пошук нових етичних орієнтирів підтримує також Д. Белер (Böhler, 1994).

На думку іншого дослідника В. Біблера, всі пошуки подібних моральних регулятивів ведуть «до висхідного початку життя..., на межу першопочаткового, до – і позакультурного хаосу і культурного космосу» (Библер, 1990: 41). Саме поняття «космос» вперше ввели античні філософи для позначення світу природи, як гармонійно впорядкованого цілого, протиставляючи космос хаосу. Відносно Універсуму слово «космос» уперше вживає Піфагор (Дротянко, 2007: 16), оскільки в перекладі з грецької «kosmos» означає саме «порядок». Відомо, що ще античні філософи розглядали людину як Мікрокосм, безмежний Всесвіт, зі своїм неповторним духовним світом. «Пізнай самого себе» Сократа означало необхідність пізнання саме безмежного морально-етичного світу людини. Ще в античності ідея Макрота Мікрокосму приводила до думки про злиття людини і світу. Людина виступала невід'ємною частиною Космосу, а космічний порядок відображав проекцію законів людського життя.

Схожі думки можна віднайти у роботах представників російського космізму, зокрема М. Бердяєва. У своїй праці «Самопізнання» учений пише, що людина – це Мікрокосм, у якому відображається увесь Всесвіт, Космос (Бердяєв, 1990: 19), а центральне місце людини в Космосі визначається людським духом (Бердяєв, 1994: 180). Отже, ідея єдності людини і світу в культурно-історичному вимірі «червоною ниткою» проходить крізь погляди стародавніх філософів, представників російського космізму та ін., а також різноманітні сучасні вчення, в яких дослідники ведуть пошуки нових методологічних підхо-

дів до гармонізації відношення «людина–природа» та поєднання природничо-наукового і морально-етичного знання про ноосферу та Космос.

Так, І. Дячук та В. Онопрієнко зазначають, що у космізмі саме життя постає вічною складовою Універсуму. Еволюція життя пов'язана із самим космічним законом, згідно з яким Розум та Моральність поступово стають головними утворюючими силами Всесвіту. З цього випливає і мета людського існування – духовний та творчий розвиток особистості (Дячук, 2006: 8). Тобто, у філософії космізму життя людини постає невід'ємною складовою цілісного світу, що суперечить традиціям раціоналізму протиставляти світ та людину. Коли в епоху Нового часу на перший план виходять проблеми теорії пізнання і відбувається становлення наукового методу, людина протиставляється Всесвіту, природі. Відоме гасло, проголошене раціоналістами Нового часу, «Знання – сила» зумовило прагнення підкорити природу і створити ідеальне суспільство на засадах Розуму. Як наслідок, виникає розрив між морально-етичним знанням і науковим знанням, людиною та світом, втрачається розуміння єдності і цілісності буття, формується споживацьке ставлення людини до природи.

Більшість учених приходять до думки, що сучасні морально-етичні засади повинні не лише дозволити людству користуватися усіма благами науково-технічної цивілізації, а і застерігати від передбачуваних можливих загроз. Адже, розширюючи межі свого існування, людина постійно зустрічається з ситуацією морального вибору, особливо в контексті розвитку та появи новітніх технологій, які іноді ставлять під загрозу саме існування людини, культури, біосфери Землі. У зв'язку з цим дедалі більше спостерігається етизація людського знання, що також прямо впливає на вирішення проблеми гармонізації відношення «людина–природа».

Мета і завдання

Стрімкий розвиток науки і техніки, ще з епохи Нового часу, спровокував протистояння, а то і розрив природничо-наукового та морально-етичного знання. Наслідком такого протистояння є споживацьке і безвідповідальне ставлення людини до природи, що поступово стає причиною виникнення проблем, які ставлять під загрозу майбутнє людства. Ця ситуація зумовила необхідність усвідомлення людиною змін у відношенні до природи і створила необхідні умови для пошуку нових світоглядних орієнтирів у вирішенні даної проблеми. Метою даної роботи є виявлення ролі філософії космізму в процесі гармонізації відношення системи «людина–природа», пошук нових методологічних підходів до спроб поєднання сучасного наукового знання з багатим морально-етичним досвідом людства.

Методологія дослідження

Теоретико-методологічною основою даного дослідження виступають загальнонаукові та спеціальні методи і підходи, за допомогою яких досліджуватиметься можливість застосування філософії космізму в гармонізації відношення системи «людина–природа» в умовах сучасного суспільства. Одним із таких підходів є системний підхід. Його використання зумовлене складністю і мінливістю об'єкта

дослідження і дасть можливість простежити багатогранність та характер взаємозв'язків системи «людина–природа». Методологічна роль системного підходу полягає в тому, що він дозволяє виявити і проаналізувати як окремі складові й особливості прояву чуттєвих і раціональних моментів духовної діяльності людини, так і забезпечує вивчення об'єкта як єдиного цілого, певної системи. Але окреслений методологічний підхід має свою обмеженість, тому ми доповнимо його синергетичним і діалектичним, адже у нерівноважних складних системах процеси мають діалектичний характер.

Результати

Сьогодні, внаслідок різкого розширення пізнавальних і технологічних можливостей людини, відбувається трансформація духовного життя суспільства і виникає низка світоглядних морально-етичних проблем. Глобальні проблеми сучасності (зокрема і екологічна криза), що створили загрозу для існування самого людства, викликали необхідність переосмислення відношення у системі «людина–природа». Окрім того, високий рівень розвитку біотехнологій не лише сприяє прогресу людської цивілізації, а й перетворюється на головне джерело загроз людській свободі. Адже людина отримала можливість втручатися навіть у власний геном, прагнути до його вдосконалення. Саме цим займається нова наука еugenіка, про яку Ю. Хабермас пише у своїй роботі «Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik?», де звертає увагу на зусилля вчених, спрямованих на покращення людської природи (Habermas, 2002). Як бачимо, саме високий рівень розвитку науки і технологій поставив перед людиною проблему пошуку нових морально-етичних регулятивів, що регламентують, дозволяють чи забороняють втручання в людське біологічне, клонування, евтаназію, трансплантацію тощо. У цьому контексті є актуальним переосмислення ставлення людини до природи, етичного аспекту біотехнологій та їх прогнозованих позитивних чи негативних наслідків.

Широке використання сучасною людиною новітніх технологій сприяє не лише значному розширенню можливостей людини, а й формуванню таких якостей, які не були характерними для людини традиційного та індустріального суспільства: надмірна самовпевненість у своїх силах, спритність і упертість у досягненні цілей, меркантилізм. Прагнення самореалізуватися, досягти суспільного визнання для молодої людини сьогодні набувають особливого значення і досягти цього більшість намагається будь-якою ціною. «Людина прагне реалізувати свої природні таланти і перетворює свої здібності на товар, фактично ігноруючи їх моральну складову» (Ченбай, 2018: 131). Однак, доволі рідко така людина може себе реалізувати, отримати задоволення, найчастіше її чекає посилення самотності і тривоги. Отже, створені протягом культурно-історичного розвитку людства моральні принципи повинні бути для людини життєвим орієнтиром і в епоху високих технологій.

Сучасне постіндустріальне суспільство досягло такої стадії розвитку, коли поняття прав і свобод не

втискується в межі традиційних форм, а «людина стає зовсім іншою і виражає своє я за допомогою нових технологій і технічного буття. Технічна сила – це змінена і перевтілена сила людини, що стає потенційною основою нової людської свободи (Харченко, 2004: 87). Отже, як бачимо, тривалий розрив між морально-етичним і науковим знанням став причиною того, що світ, породжений високими технологіями, тривалий час залишався нейтральною територією для морально-етичних принципів. У цьому вакуумі єдиним, що може правити за компас, як справедливо зазначає Г. Йонас, є сама передбачувана загроза (Йонас, 2001). Але, при цьому, страх за людину не повинен вести до ворожнечі проти явних і уявних джерел загрози, що часто виступають у вигляді науки і техніки, оскільки лише у союзі з ними, тобто створеними розумом інститутами, моральний розум може цілком реалізувати їх гуманітарний смисл (Böhler, 2004: 161-184). Пам'ятаючи про імовірність планетарних масштабів загрози і наслідків для людства, мають бути передусім відкриті такі етичні принципи, виходячи з яких можна вивести нові обов'язки новій могутності людини. Це «евристика страху»: лише передбачуване спотворення людини допомагає зрозуміти людину, яку треба зберегти... Саме цей витлумачений на новий лад обов'язок осягається поняттям відповідальності... (Йонас, 2001: 7-8). В умовах розвитку сучасної цивілізації приходимо до висновку, що людина не може жити без відчуття своєї відповідальності за життя на Землі. Це приводить до думки про ідею виникнення і формування (за словами Д. Белера) нової «етики майбутнього» (Böhler, 1994), яку Г. Йонас визначає як етику відповідальності.

Г. Йонасу своїй праці «Принцип відповідальності» пише: «Остаточно розкутий Прометей, якому наука надає не знані ще досі сили, а економіка – нечувані стимули, закликає до етики, щоб через добровільне підкорення їй приборкати свою могутність. Аби ця могутність не обернулася для людини лихом... Адже, у досвіді попередніх поколінь ми не знайдемо чогось подібного до того, що здатна сьогодні зробити людина і що в змозі вона ще зробити раз у раз, удосконалюючи цю здатність...» (Йонас, 2001: 7). Отже, вихідною тезою стає попередження, що в сучасному технологічному світі не слід забувати про морально-гуманістичний вимір високих технологій. *Techné*, що колись була даниною необхідності і засобом розширення людських можливостей, сьогодні перетворюється на загрозу для існування самої цивілізації, тому актуально для людини звучить застереження: «Чини так, щоб наслідки твоєї діяльності не були руйнівними..., бо хоча ми й можемо ризикувати своїм власним життям, проте не маємо права ризикувати життям людства» (Йонас, 2001: 27-28). Той факт, що існуюча етика, обмежуючись сферою суто людських стосунків, не відповідає «новим модальностям могутності людини», свідчить про необхідність формування таких духовних орієнтирів, які забезпечать виживання людства і відкривають нові, не знані досі, виміри відповідальності. Одним із таких орієнтирів є думка про поширення морально-етичних принципів на природу. Бо людина справді моральна лише тоді, коли підкоряється вну-

трішнім прагненням захищати будь-яке життя і утримується від того, щоб чинити шкоду живому.

Обговорення

Людина своєю діяльністю змінює біосферу «...в інтересах вільно мислячого людства як єдиного цілого. Цей новий стан біосфери, до якого ми, не помічаючи цього, наближаємось, і є ноосфера» (Вернадський, 1994: 550), сфера розумної діяльності людини. В. Вернадський, один із засновників учення про ноосферу, як справедливо зауважують деякі дослідники його творчості, вважав неможливим відірвати науку від філософії та інших сфер людського духу, релігії, мистецтва тощо, бо знищення однієї з них негативно вплине на інші (Дротянко, 2000: 166). У працях В. Вернадського провідними є думки про розвиток у нерозривному зв'язку природничо-наукового знання з морально-етичним, земного життя з космічними процесами. Адже, лише «усвідомлення єдності людини й космосу, залучення всього інтелектуального потенціалу до збереження їх гармонійного розвитку та взаємного піклування може бути шляхом, який гарантуватиме тривале існування цивілізації і культури» (Ягодзінський, 2007: 160). Отже, можна зробити висновок, що розвиток науки і техніки без розвитку морально-етичних знань не є можливим. Підтвердження цієї думки можна знайти в працях Ф. Фукуями (Fukuyama, 2003), який звертає увагу на загрозу можливої втрати людиною своєї людської природи внаслідок надмірного захоплення біотехнологіями, такими як клонування людини чи генна інженерія.

На даному етапі розвитку суспільства відбувається зміна методологічних підходів до усвідомлення природи в сучасній філософії космізму. Метою сучасної філософії космізму є прагнення до гармонізації системи «людина–природа», вироблення методологічних підходів, орієнтованих на дбайливе ставлення до природи. У межах постнекласичного типу наукового мислення сучасна філософія природи «сприятиме інтеграції наук через проголошення світоглядних принципів ставлення до природи» (Волковинський, 2009: 8). В якості таких принципів проголошуються ключові принципи постнекласичної онтології, зокрема: людиномірність, кризь призму якої пропонується розглядати природу; системний підхід, який для вивчення ноосфери пропонував ще В. Вернадський; синергетичний підхід, коли всесвіт постає як складна самоорганізована система, що знаходиться в постійному розвитку і русі та ін. Включення розуму в систему природи стає необхідним, він протистоїть ентропії, розкриває інформаційні підоснови еволюції, забезпечує умови зростання цілісності біосфери і відшуковує шляхи припинення процесу зменшення генної багатомірності життя (Кримський, 2007: 41). Крім того, не слід забувати про аксіологічний, ціннісний вимір, не лише екологічної, а взагалі, будь-якої сфери знань. Про це свідчить поява таких наук як, біоетика, етика відповідальності та ін. Теорії «органічного» росту, стійкого розвитку, коеволуції, ноосферної етики є різними інтерпретаціями підходу до вирішення екологічних проблем шляхом зміни самої навколишньої дійсності (Висоцька, 2011). Теорія «органічного»

росту передбачає штучне зниження темпів науково-технічного прогресу і збільшення населення. Концепція стійкого розвитку містить в собі ідею збереження економічного зростання і підвищення соціального добробуту (Скиба, 2013). Початок третього тисячоліття характеризується саме активізацією пошуку таких принципів, теорій і концепцій людської діяльності, які б гармонізували відношення «люди-природа».

Висновки

Отже, проведене дослідження підтверджує, що філософія космізму включає в себе як гуманітарну, так і природничо-наукову сфери, що це цілісне соціокультурне явище та унікальне поняття в історії філософської думки. Ідеї космізму набувають нового звучання на межі ХХ – ХХІ століть, коли людська діяльність створює загрозу для подальшої космічної еволюції людства. Загрозою стають ті самі глобальні проблеми сучасності, що виникли внаслідок нестримного розвитку технологічної цивілізації, у якій на всіх етапах розвитку ключовою була ідея підкорення людиною природи. Зміни у стилі мислення, у відношенні людини до природи, пошук альтернативних напрямків розвитку промисловості, які зменшать шкідливий антропогенний вплив на природне середовище – це лише перші кроки у вирішенні цих проблем. Адже, якщо відбувається розвиток лише науки і техніки, без прогресу моральної свідомості, без удосконалення людських якостей і дотримання гуманістичних ідеалів, важко говорити про гармонізацію Мікрокосму з Макрокосмом. Перспективу досліджень вбачаємо саме в пошуку новітніх підходів до вирішення проблеми гармонійного розвитку «людини-природа», науковою основою яких можуть стати саме ідеї космізму.

Список літератури

1. Бердяев Н. А. Самопознание (опыт философской автобиографии) / Н. А. Бердяев. – М.: Международные отношения, 1990. – 336.
2. Бердяев Н. А. Философия творчества, культуры и искусства: В 2 т. / Н. А. Бердяев. – М.: Мысль, 1994 – Т. 1. – С. 485-499.
3. Библер В. С. Нравственность. Культура. Современность (Философские раздумья о жизненных проблемах) / В. С. Библер // Редкол.: А. А. Гусейнов и др. – М.: Политиздат, 1990. – С. 16-57.
4. Вернадский В. И. Живое вещество и биосфера / В. И. Вернадский – М.: Наука, 1994. – 672 с.
5. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку / О. Є. Висоцька – Дніпропетровськ: Роял Принт, 2011. – 200 с.
6. Волковинський С. О. Філософія природи в системі сучасного знання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.09 Філософія науки / С. О. Волковинський. – 2009. – 16 с.
7. Дротянко Л. Г. Феномен фундаментального і прикладного знання (Постнекласичне дослідження) / Л. Г. Дротянко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту фінансів, інформ. систем, менеджм. і бізнесу, 2000. – 423 с.
8. Дротянко Л. Г. Космос как философская и физико-математическая проблема / Л. Г. Дротянко, Н. И. Садовой // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: 36. наук. пр. – К.: НАУ, – №1 (5)–2007. – С. 16-21.
9. Дячук І. Космізм як філософський і науковий напрямок / І. Дячук, В. Онопрієнко – К.: 2006. – 119 с.
10. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
11. Кримський С. Б. Цивілізаційний розвиток людства / С. Б. Кримський, Ю. В. Павленко – К.: Вид-во "Фенікс", 2007. – 316 с.

12. Скиба О. П. Морально-етичний вимір екологічного пізнання / О. П. Скиба // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: 36. наук. пр. – К.: НАУ, – №2 (18) – 2013. – С. 117-120.

13. Харченко С. П. Проблеми космізму і сенс історії / С. П. Харченко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: 36. наук. пр. – К.: НАУ, 2004. – С. 85-88.

14. Ченбай Н. А. Трансформації духовної культури особистості в умовах становлення інформаційного суспільства / Н. А. Ченбай // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: 36. наук. пр. – К.: НАУ, 2018. – № 1(27). – С. 129-132.

15. Ягодзінський С. М. Сучасний науковий дискурс і вчення І. Вернадського про наукову думку як планетарне явище / С. М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: 36. наук. пр. – К.: НАУ, 2007. – № 1(25). – С. 157-162.

16. Böhler D. Ethik für die Zukunft. Im Diskurs mit Hans Jonas / Böhler D. – München, 1994.

17. Böhler D. Orientierung und Verantwortung. Begegnungen und Auseinandersetzungen mit Hans Jonas / D Böhler., Brune J.P. – Würzburg: Königshausen u. Neumann, 2004. – 538 s.

18. Habermas Ü. Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik? / Habermas Ü. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2001. – 125 s.

19. Fukuyama F. Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution / F. Fukuyama – Picador, 2003. – 272 p.

References

1. Berdyaev, N. 1990. "Samopoznany'e (opyt fy'losofskoj avtoby'ografy'y)" [Self-knowledge (the experience of philosophical autobiography)]. M.: Mezhdunarodnye otnoshenya, 336.
2. Berdyaev, N. 1994. "Fy'losofy'ya tvorchestva, kul'tury y'y'skusstva: V 2 t." [Philosophy of creativity, culture and art: In 2 t.]. M.: Mysl', 1: 485-499.
3. By'bler, V. 1990. "Nravstvennost'. Kul'tura. Sovremennost' (Fy'losofsky'e razdum'ya o zhy'znen'nykh problemakh)" [Morality Culture. Modernity (Philosophical Thoughts on Life Problems)]. M.: Poly'ty'zdat, 16-57.
4. Vernadsky'j, V. 1994. "Zhy'voe veshchestvo y'y' by'osfera [Living substance and biosphere]". M.: Nauka, 672.
5. Vy'soc'z'ka, O. 2011. "Osvita dlya stalogo rozvy'tku [Education for Sustainable Development]". Dnipropetrovs'k: Royal Pry'nt, 200.
6. Volkovy'ns'ky'j, S. 2009. "Filosofiya pry'rody' v sy'stemi suchasnogo znannya: avtoref. dy's. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filoz. nauk: specz. 09.00.09 Filosofiya nauky'" [Philosophy of Nature in the System of Modern Knowledge: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate Philosophy Sciences: special 09.00.09 Philosophy of science]. 16.
7. Drot'yanko, L. 2000. "Fenomen fundamental'nogo i pry'kladnogo znannya (Postneklasy'chne doslidzhennya) [The phenomenon of fundamental and applied knowledge (Post-classical research)]". K.: Vy'd-vo Yevrop. un-tu finansiv, inform. sy'stem, menedzhm. i biznesu, 423.
8. Drot'yanko, L. 2007. "Kosmos kak fy'losofskaya y'y' fy'zy'k-matematy'cheskaya problema [Space as a philosophical and physico-mathematical problem]". / L., Drot'yanko, N., Sadovoj // Visny'k Nacional'nogo aviacijnogo universy'tetu. Seriya: Filosofiya. Kul'turologiya: Zb. nauk. pr., 1 (5): 16-21.
9. Dyachuk, I. 2006. "Kosmizm yak filosof'sky'j i naukovy'j napryamok [Cosmicity as a philosophical and scientific direction]" / I., Dyachuk, V., Onopriyenko. 119.
10. Jonas, G. 2001. "Pry'ncy'p vidpovidal'nosti. U poshukax ety'ky' dlya tehnologichnoyi cy'vilizaciyi" [The principle of responsibility. In search of ethics for technological civilization]. K.: Libra, 400.
11. Kry'ms'ky'j, S. 2007. "Cy'vilizacijny'j rozvy'tok lyudstva [Civilizational development of humanity]" / S., Kry'ms'ky'j, Yu., Pavlenko. K.: Vy'd-vo "Feniks", 316.
12. Sky'ba, O. 2013. "Moral'no-ety'chny'j vy'mir ekologichnogo piznannya" [Moral and ethical dimension of ecological knowledge]. Visny'k Nacional'nogo aviacijnogo universy'tetu. Seriya: Filosofiya. Kul'turologiya: Zb. nauk. pr., 2 (18): 117-120.

13. Kharchenko, S. 2004. "Problemy` kosmizmu i sens istoriyi" [Problems of cosmicism and the meaning of history]. *Visnyk Nacional'nogo aviacijnogo universy'tetu. Seriya: Filosofiya. Kul'turologiya: Zb. nauk. pr.*, 85-88.

14. Chenbaj, N. 2018. "Transformaciyi duxovnoyi kul'tury` osoby`stosti v umovax stanovlennya informacijnogo suspil'stva" [Transformation of the spiritual culture of the individual in the context of the formation of an information society]. *Visnyk Nacional'nogo aviacijnogo universy'tetu. Seriya: Filosofiya. Kul'turologiya: Zb. nauk. pr.*, 1(27): – 129-132.

15. Yagodzins'kyj, S., 2007. "Suchasny`j naukovy`j dy`skurs i vchennya I. Vernads'kogo pro naukovu dumku yak planetarne yavy'shhe" [Modern scientific discourse and the doctrine of I. Vernadsky about scientific thought as a planetary phenome-

non]. *Visnyk Nacional'nogo aviacijnogo universy'tetu. Seriya: Filosofiya. Kul'turologiya: Zb. nauk. pr.*, K.: NAU, 1(25): 157-162.

16. Böhler D. *Ethik für die Zukunft. Im Diskurs mit Hans Jonas / Böhler D.* –München, 1994.

17. Böhler D. *Orientierung und Verantwortung. Begegnungen und Auseinandersetzungen mit Hans Jonas / D Böhler., Brune J.P.* – Würzburg: Königshausen u. Neumann, 2004. – 538 s.

18. Habermas Ü. *Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik? / Habermas Ü.* – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2001. – 125 s.

19. Fukuyama F. *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution / F. Fukuyama – Picador, 2003. – 272 p.*

О. П. Скиба

ФИЛОСОФИЯ КОСМИЗМА: МОРАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассматриваются основы возникновения уникального направления философской мысли космизма, что возник на границе XIX–XX вв. и продолжил стремительно развиваться в XXI в.. Анализируется проблема отношения системы «человек–природа», а также социально-философские и культурно-исторические предпосылки формирования современных концепций космизма. В контексте актуального значения философии космизма рассматривается возникновение новых наук, таких как экологическая этика, этика ответственности и т.д., что свидетельствует о поиске новых методологических подходов к попыткам сочетания современного научного знания с богатым морально-этическим опытом человечества.

Ключевые слова: космизм, философия космизма, ноосфера, этика ответственности, Вселенная.

O. Skyba

PHILOSOPHY OF COSMISM: MORAL-ETHICAL ASPECT

Introduction. The article deals with the foundations for the formation of a unique direction of philosophical thought - cosmism that arose at the turn of the XIX - XX cc. and continued to develop rapidly in the XXI c., when the negative human-induced impact on nature reached such a level that it became a threat to the existence of mankind. **Aim and tasks:** The aim of this work is to identify the role of the philosophy of cosmism in the process of harmonizing the relationship of the "man-world" system, the search for new methodological approaches to the attempts to combine modern scientific knowledge with the rich moral and ethical experience of mankind.

Research methods: theoretical and methodological basis of this research are general scientific and special methods and approaches. Among them, the system approach, synergistic and dialectical, should be called, because processes in non-equilibrium complex systems have dialectical character. **Research results.** Nowadays, as a result of the sharp expansion of cognitive and technological capabilities of a person, the transformation of the spiritual life of society takes place and a number of ideological moral and ethical problems arose. In this context, there is an actual rethinking of the human attitude to nature, the ethical aspect of biotechnology and its predicted positive or negative effects. The idea of the unity of man and the world in the cultural and historical dimension of the "red thread" passes through the views of the ancient philosophers, representatives of Russian cosmism, and others, as well as a variety of modern doctrines in which researchers search for new methodological approaches to harmonize the relation "man-world" and a combination of natural sciences and moral and ethical knowledge of the noosphere and the cosmos. **Discussion** At this stage of the development of science, there is a change in the methodological approaches to the realization of nature in the modern philosophy of cosmism and the methodology of scientific knowledge. The key principles of post-classical ontology are proclaimed, in particular: humanity, through which the prism is proposed to consider nature, system approach, synergetic, etc. **Conclusion.** In the context of the actual significance of the cosmic philosophy, the emergence of new sciences such as environmental ethics, ethics of responsibility, etc. is considered, indicating the search for new methodological approaches to attempts to combine modern scientific knowledge with the rich moral and ethical experience of mankind. We see the prospect of a further research in finding the latest methodological approaches to solving the problem of "man – world" harmonious development.

Keywords: cosmic, cosmic philosophy, noosphere, ethics of responsibility, the universe.

УДК 001 [14+17](045)

Н. М. Сухова

ДУХОВНІ ЦІННОСТІ ФІЛОСОФІЇ КОСМІЗМУ ТА ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Національний авіаційний університет, n.s.nikas@nau.edu.ua; ORCID: 0000-0002-2422-4397

Плід же правди сіється
у світі тими, які зберігають мир.

Якова 3:18

Анотація. У статті розкриваються можливі наслідки від впливу цінностей філософії космізму на освітній простір інформаційного суспільства. Показується, як представники різних галузей наукового знання, зокрема, педагоги, психологи, нейролінгвісти та філософи одночасно налягають не тільки на зміні форм освітніх практик, а й на зміні образу викладача, форм виховання та викладання необхідних дисциплін для становлення людини як особистості. Зазначається, що технократичний шлях розвитку цивілізації має неоднозначний вплив на природу і людей. Нехтування духовним досвідом людства призводить до втрати ціннісних орієнтирів і породжує конфлікти між державами, використання наукового знання з метою руйнування та знецінення людського життя загалом. Обґрунтовується теза, що така реформа повинна мати чітку мету, стратегію і тактику втілення в освітнє поле людини.

Ключові слова: космізм, філософія космізму, цінності, антропологічна катастрофа, освіта, реформа, глобалізований світ, людство, глобалізація, інформаційне суспільство.